

VOORWOORD

Dit jaar bestaat Jeruzalem drieduizend jaar. Dat is te zeggen, volgens de Bijbel zou het drieduizend jaar geleden zijn dat Jeruzalem onder koning David een *joodse* stad werd, hoewel de stad waarschijnlijk al veel langer bestaat. De joodse autoriteiten wilden dit jubileum feestelijk onder de aandacht brengen - in deze tijd van moeizame vredesonderhandelingen met de Palestijnen, die Jeruzalem eveneens graag als hun hoofdstad zien.

Een slimme uitgever bedacht het plan om een Palestijn en een jood samen een joods-islamitische reisgids voor het jarige Jeruzalem te laten schrijven. De onderneming werd geen succes, zo meldt de Palestijn, Mohammed el-Fers, in de *De Groene Amsterdammer* van 22 november 1995. Hij had geprobeerd aan te tonen dat de hedendaagse Palestijnen de afstammelingen zijn van de Filistijnen, die in oudtestamentische tijden grote delen van het bijbelse land bevolkten. Zijn joodse collega kon zich in het geheel niet vinden in deze interpretatie, onder meer omdat zij consequenties zou kunnen hebben voor gebiedsaanspraken van de Palestijnen. De redematies van beide schrijvers maakten al snel plaats voor hoogoplopende emoties. Verongelijkt merkte El-Fers op dat de gedachte dat de eerste de beste Cohen uit New York van koning David afstamt wel geaccepteerd wordt, maar dat Arafat afstamt van de Filistijn Goliath niet. Enfin, het idee voor de 'Vredesgids voor Jeruzalem' werd op de lange baan geschoven. De affaire maakte echter duidelijk hoe iedere historische interpretatie van de Bijbel nog steeds heftige religieuze en politieke conflicten oproept.

Toch waren El-Fers en zijn joodse collega het over één ding opvallend eens: zij aanvaardden beiden het Oude Testament als historische autoriteit, op grond waarvan men zelfs in het heden aanspraak kan maken op bepaalde grondgebieden. Maar is de Bijbel wel een historisch betrouwbaar document? Is het gewettigd om de stichting van de stad Jeruzalem tot op het jaar nauwkeurig vast te stellen aan de hand van een Bijbeltekst? Lange tijd werd deze vraag - als zij al bij de mensen opkwam, de interesse voor de Bijbel was puur theologisch - met een volmondig ja beantwoord. Pas in de sterk historisch gerichte negentiende eeuw kwam de vraag naar de historische waarheid op de voorgrond. In 1835 verscheen *Das Leben Jesu, kritisch bearbeitet* van David Friedrich Strauss, een boek dat waarschijnlijk meer opwindend en controverser heeft teweeggebracht dan enig ander boek over Jezus. Strauss beschouwde het Nieuwe Testament namelijk als een religieuze mythe. Hij was de eerste die probeerde tot een onderscheid te komen tussen de historische kern en de mythetvorming daaromheen. Zijn kritische houding kwam hem op ontslag te staan, maar: de vraag was gesteld. Toen wetenschappers eenmaal hadden aanvaard dat niet alles in de Bijbel letterlijk kon worden genomen, moesten zij criteria en methoden zoeken om tot een onderscheid te komen tussen fictie en feit.

Die methoden waren gedeeltelijk al in de maak. Met Napoleons tocht naar Egypte (1798) was de wetenschappelijke bestudering van het Nabije Oosten - de wereld van de Bijbel - op gang gekomen. Gaandeweg ontdekten avonturiers en onderzoekers meer en meer overblijfselen uit de Oudheid, zij ontcijferden oude talen en ontwikkelden archeologische technieken. De studie van de culturen van het oude Midden-Oosten raakte verkaveld onder specialisten als theologen,

archeologen en egyptologen. Vaak namen zij de Bijbel als uitgangspunt om het gelijk ervan te bewijzen. Naarmate de kennis toenam, groeiden echter ook de twijfels aan de betrouwbaarheid van de chronologie en de echtheid van de gebeurtenissen die de Bijbel beschrijft.

Ondertussen hebben historici zich teruggetrokken op het hun bekende gebied van de klassieke Oudheid. Zij nemen slechts beperkt kennis van de voortgang in de bestudering van het oude Nabije Oosten. Dat is jammer. De ontwikkelingen in dit wetenschapsgebied gaan snel en zijn interessant. Bovendien: de Bijbel is een centraal boek in onze cultuur. Nu er geen autoriteiten meer zijn die ons opleggen wat we ervan moeten denken, is het aan ieder voor zich om er kennis van te nemen en zijn eigen houding te bepalen.

Gelukkig wordt het onderzoeksgebied toegankelijker. In snel tempo verschijnen er Nederlandse vertalingen van belangrijke tekstvondsten als de Nag Hammadi-teksten en de - onlangs onder internationale druk eindelijk gepubliceerde - Dode-Zeerollen. Ook *De joodse oorlog* van de klassiek-historicus Flavius Josephus, die wel de vijfde evangelist wordt genoemd omdat hij het decor van het leven van Jezus en de apostelen schetst, is onlangs in een nieuwe vertaling verschenen.

Deze *Groniek* biedt een kort overzicht van enkele ontwikkelingen. **C.J.H. de Geus** gaat in op de historiciteit van het Oude Testament en op het belang van de archeologie in het onderzoek daarnaar. **K.A.D. Smelik** behandelt in zijn artikel een interessante archeologische vondst die veel controverses oproept, de zogenaamde David-inscriptie, die volgens sommigen het bewijs zou leveren dat koning David echt bestaan heeft. Voorts laten we twee vertalers aan het woord. **A. van der Woude**, vooraanstaand vertaler van de Dode-Zeerollen, geeft zijn visie op de betekenis van de ontdekking van deze rollen voor bestudering van de Bijbel. **J. Slavenburg** doet dit aan de hand van de bij Nag Hammadi gevonden teksten, waarvan hij de vertaler is. **T. Hilberink** gaat in op het ontstaan van het vroege Christendom en de historiciteit van de Evangelien.

Voor ons *Supplement* liet 's Neerlands produktiefste historicus, Willem Frijhoff, zich uitgebreid aan de tand voelen door Eric Jorink. Frijhoff gaat in op de kritiek op zijn *Evert Willemsz.*, vertelt met enthousiasme over zijn intellectuele helden en verklaart het geheim van zijn succes ("hard werken").

Historicus en *Oranje-watcher* J.G. Kikkert schreef een stuk over de crises op Soestdijk. Huwelijksperikelen en een neiging tot het esoterische blijken een constante factor in paleiskringen; dat prinses Irene beter met dolfinen dan met haar ex communiceert, wekt dus geen verbazing. Verder zet Job van Schaik uiteen wat er zijns inziens loos is met de term 'geschiedverhaal' en doet Niek van Sas voor onze rubriek 'Klassiekers' verslag van een traumatische ervaring op een boekenveiling. Ten slotte vindt u een drietal boekrecensies: besproken worden Lane Fox' geruchtmakende *De Bijbel: waarheid en verbeelding*, Bejczy's *Pape Jansland en Utopia* en Marác's *Hongaarse kentering*.

Helemaal achterin staat de inhoudsopgave van deze 29e jaargang van *Groniek*, die daarmee wordt afgesloten.

Zegel in Egyptische stijl, 26 x 18 mm, uit de achtste eeuw v.C. De inscriptie luidt: 'Behorend aan Abdi dienaar van Hozea'. De titel 'dienaar/dienstknecht' plus een koningsnaam duidt op een zeer hoge functie aan het hof. Het gaat om de laatste koning van het staatje 'Israël' (het Noordelijk rijk), die regeerde van 732 tot 722 v.C. Uit: *Biblical archeology review* 21 (1995) 48.